

ULUSLARARASI ÖZET

Cezaevinde cinsel istismar: Küresel bir insan hakları krizi

Cezaevinde cinsel istismar¹ küresel bir insan hakları krizidir. Birçok istismar vakasında failler, mahkumların güvenliğinden sorumlu olan cezaevi görevlileri olmaktadır. İster cezaevi görevlileri tarafından ister diğer mahkumlar tarafından işlensin, cezaevinde yaşanan tecavüz ve diğer cinsel istismar suçları uluslararası alanda işkence sayılmaktadır. Mahkumların güvenliğini sağlamak devletlerin mutlak sorumluluğudur. Fail kim olursa olsun, cezaevinde cinsel istismar bir hükümetin sorumluluğunu yerine getiremediğini göstermektedir.

Birçok ülkede cezaevinde cinsel istismar vakalarının yaygınlığına dair resmi istatistikler bulunmadığı gibi, çok az sayıda mahkum istismara uğradığını bildirebilmektedir. Ancak cezaevlerindeki durumu takip eden gözlemcilerin çoğu, resmi şikayetlerin olmamasının cezaevlerinin güvenli olduğu anlamına gelmediğini söylemektedir. Aksine, dünyanın birçok yerinden eski mahkumlar, cezaevi görevlileri ve insan hakları savunucuları, cezaevinde cinsel istismar mağdurlarının çoğunun, bazen utanç duydukları için, bazen misillemeden korktukları için, bazen de kendilerine yardım edebilecek kimse olmadığını düşündükleri için yaşadıkları hakkında konuşmaktan çekindiklerini düşünmektedirler.

Cezaevinde cinsel istismar nedir

Cezaevinde cinsel istismar birçok şekilde gerçekleşebilmekte ve cinsel istismarın koşulları ve tanımı ülkeden ülkeye, ya da ülke içinde bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Just Detention International, cezaevinde cinsel istismarı, mağdurun ya da failin cinsiyeti ne olursa olsun ve penetrasyon gerçekleşmiş olsun ya da olmasın, bir mahkumun başka bir mahkum tarafından maruz bırakıldığı cinsel temas ya da tehdit, ya da bir cezaevi görevlisi tarafından maruz bırakıldığı herhangi bir cinsel temas olarak tanımlamaktadır. Cinsel istismar hem kadın hem de erkek cezaevlerinde yaşanmaktadır ve failler mağdurlar ile aynı ya da karşı cinsten olabilmektedirler.

Dünyanın her yerinde cezaevleri şiddet ve istismar vakaları ile dolu. Bazı mahkumlar hayatta kalabilmek ve kendilerini koruyabilmek için kendilerinden daha güçlü konumda olan başka bir mahkum ile cinsel ilişkiye girmek zorunda kalabiliyorlar. Birçok ülkedeki cezaevlerinde tecavüz vakaları, organize cezaevi çeteleri ile bağlantılı yaşanıyor. Bu tür durumlarda mağdurlar çoğunlukla çeteler arasında 'satılıyor' ya da fuhuşa zorlanıyor. Mağdurların çoğu defalarca tecavüze maruz kalıyorlar. Cezaevlerinde haberler çok çabuk yayılır. Bir mahkum bir defa tecavüze uğradı mı haber hızla yayılmakta ve diğer mahkumlar ve cezaevi görevlileri tarafından da hedef alınmaktadır.

Tecavüz çoğunlukla diğer mahkumlar tarafından değil cezaevi görevlileri tarafından işleniyor. Bazı vakalarda cezavi görevlileri bir mahkumun başka mahkumlar tarafından tecavüze uğramasının önünü açabiliyorlar. Bazı vakalarda ise yiyecek, uyuşturucu ya da daha iyi bir muamele karşılığında bir mahkumdan cinsel ilişki talebinde bulunabiliyorlar. Bazı cezaevi görevlileri, mahkumlar ile karşılıklı rızaya dayalıymış gibi görünen cinsel ilişkiye girebiliyorlar. Cinsel ilişki zorla gerçekleşmiş olmasa bile, cezaevi görevlilerinin mahkumlar ile ilişkiye girmesi kabul edilemez. Cezaevi görevlilerinin mahkumlar üzerinde tam bir tahakkümü var ve özgürlüklerini kısıtlayabilir ya da hayatlarını daha zor bir hale getirebilirler. Bu koşullar altında mahkumların kendileri ile cinsel ilişkiye girmek isteyen cezaevi görevlilerinin isteklerini reddetmesi çoğunlukla imkansızdır.

Cezaevinde tecavüz aynı zamanda siyasi bir baskı aracı olarak da kullanılabilir. Bu tür vakalarda bir hükümet, bir cezaevi yöneticisi ya da cezaevi görevlisi, ceza olarak ya da yıldırma amaçlı, siyasi muhalif olarak görülen mahkumlara karşı tecavüz talimatı verebilir ya da tecavüz edilmelerini zımnen onaylayabilirler.

Cezaevinde herkes tecavüze uğrayabilir ancak çoğunlukla zayıf olduğu düşünülen mahkumlar daha büyük bir risk altındadır. Bu tür mahkumlar arasında lezbiyen, gay, biseksüel ve transseksüel mahkumlar; genç ya da zayıf ve güçsüz görümlü mahkumlar; ilk defa cezaevine giren kişiler; ve şiddete başvurmayan pasif mahkumlar bulunmaktadır. Erkek cezaevlerinde, aşırı erkeksi, kadın düşmanı tavırlar oldukça yaygındır, bu da cinsel istismar faillerinin çoğunlukla güçlü ya da –erkeksi– algılanmasına ve mağdurların ise zayıf ya da kadınsı algılanmasına neden olmaktadır. Bu tür tavırlar tecavüz mağdurlarının istismar vakalarını bildirmesini ya da yardım istemelerini oldukça tehlikeli bir hale getirmektedir. Cinsel istismara uğramayan mahkumlar bile güçlü olmayan herkesin tecavüz riski altında olduğu düşünülen bir ortama uyum sağlamaya zorlanmaktadır.

Ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, tecavüz, güç, iktidar ve kontrol kurmayı amaçlayan bir şiddet biçimidir. Tecavüz asla mağdurun hatası değildir.

Mağdurlar üzerindeki etkisi

Tecavüz ve diğer cinsel istismar biçimleri, ister evde, ister bir topluluk içinde ya da bir cezaevinde gerçekleşsin, ağır duygusal ve fiziksel sonuçlara yol açmaktadır. Her mağdurun deneyimi farklı olmakla birlikte, korku, utanç, öfke, endişe nöbetleri, kabus ya da geçmişe dönüş gibi ortak tepkiler vermektedirler. Mahkumlar, mahremiyetleri olmadığı için, etraflarını kontrol edemedikleri için ve çoğunlukla kendilerine tecavüz eden kişi sürekli çevrelerinde bulunduğu için bu tür semptomları daha güçlü bir şekilde yaşamaktadırlar.

Cezaevinde tecavüzün duygusal maliyetinin yanı sıra, mağdurlar ölümcül sonuçları olabilecek HIV ya da diğer cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz kalmaktadırlar. Cinsel saldırıya maruz kalan mağdurlar aynı zamanda kemiklerinin kırılması gibi fiziksel olarak da yaralanmalara maruz kalabilirler ve bu tür yaralanmalar çoğunlukla tedavi edilmemektedir. Kadın mahkumlar ise hamile kalmak ve kürtaj olmak zorunda bırakılmak gibi riskler altındadırlar. Tecavüz sonrası acil danışma ve cinsel yolla bulaşan hastalıkları engellemek amacıyla sunulan tecavüz sonrası tedavi gibi tıbbi destek hizmetleri yararlı olmakla birlikte, çok az sayıda mağdur bu tür hizmetlere erişebilmektedir.

Dünyanın her yerinde mahkumların büyük bir kısmı serbest bırakıldıktan sonra travmatik cezaevi deneyimlerini aile ortamına ve çevrelerine taşımaktadırlar. Yardımı almadıkları takdirde, cezaevinde tecavüze maruz kalan mahkumların, depresyon, intihara eğilim, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi kronik ve uzun süreli sorunlar yaşama riskleri artmaktadır.

Cezaevinde tecavüzün yol açtığı utanç ve damgalanma nedeniyle mağdurlar yaşadıklarını eşleri ya da cinsel partnerleri de dahil kimseye anlatamayabilirler; bu da HIV ve cinsel yolla bulaşan diğer hastalıkların bulaşma riskini artırabilir. Cezaevinde cinsel istismara maruz kalan birçok mahkum kendilerine, ailelerine ve çevrelerine zarar verecek davranışlar geliştirebilirler. Daha önce tutuklanmış ve yaşadığı duygusal acı ile nasıl baş edebileceğini öğrenememiş tecavüz mağdurlarının risk barındıran ya da suç içeren bir davranış sergileme ihtimalleri daha fazla olmakla birlikte, yoksulluk yaşayabilirler ve yeniden cezaevine dönme riskleri artabilir.

Bu tür ağır sonuçlara rağmen, fiziksel ve psikolojik olarak iyileşmeleri mümkündür. Destek verilirse, cezaevinde tecavüz mağdurları yaşadıkları travma ile nasıl baş edebileceklerini öğrenebilirler, duygularını kendilerine ve çevrelerine zarar vermeyecek bir şekilde nasıl ifade edebilirler ve hayatlarını yeniden kurabilirler. Bu şekilde mağdurlar yalnız olmadıklarını ve tecavüze maruz kalmalarının ardından iyileşmiş başka kişilerin de olduğunu görebilirler. Bazı vakalarda, cezaevinde tecavüz mağdurları yaşadıkları hakkında toplum önünde konuşmayı, başarılı insan hakları savunucularına dönüşmeyi ve kendilerinin maruz kaldığı ihlallere başkalarının da maruz kalmamasını sağlamak için çalışarak hayatlarına yeni bir anlam katmayı başarabildiler.

Cezaevinde tecavüzü önlemek

Cezaevinde tecavüz önlenemez. Bu tür ihlaller, kötü politikalarından, tehlikeli uygulamalardan ve cezaevi görevlilerinin hesap

verdiği bir sistemin olmamasından kaynaklanmaktadır. Birçok cezaevi, mahkumları koruma altına alacak basit önlemlerle tecavüz vakalarını önleyebilmektedir. Örneğin, risk altındaki mahkumlar ile risk oluşturabilecek mahkumları birbirinden ayırmak cezaevinde tecavüzü azaltabilir. İyi hazırlanmış eğitim programları cezaevi görevlilerinin mahkumların güvenliğini nasıl sağlayacaklarını ve tecavüz vakalarını etkili bir şekilde soruşturmayı öğrenmelerini sağlayabilir. Cezaevi yöneticilerinin, ister görevliler tarafından ister mahkumlar tarafından işlensin, cinsel istismara hiçbir şekilde müsamaha gösterilmeyeceğini açıkça ifade etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, mağdurların tecavüz vakalarını herhangi bir misillemeye ya da daha fazla istismara uğramadan güvenli bir şekilde bildirmelerini sağlayan mekanizmalar bulunmalıdır.

Tecavüz vakaları, daha çok, politikalarının gözden geçirilmesine ve çalışanlarının denetlenmesine izin vermeyen ya da bunu zorlaştıran cezaevlerinde gerçekleşmektedir. Birçok cezaevinde, güçlü konumda olan görevliler ya hiç denetlenmemekte ya da çok az denetlenmektedirler ve hiç kimseye hesap vermemektedirler. Cezaevleri, mahkumların güvenliğini sağlamak için, güçlü iç denetim mekanizmaları kurmalı ve dışardan kurumlar tarafından düzenli olarak denetlenmelidir. Cezaevinde tecavüz vakaları ile ilgili iç ve dış kurumlar tarafından toplanan veriler kamu erişimine açık olmalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Adalet Bakanlığı'nın 2012 yılında yayınladığı bir rapora göre 2008 yılında ABD cezaevlerinde cinsel istismara maruz kalan mahkum sayısı tahminen 209,400.ⁱⁱ Kapsamlı ve titiz bir veri toplama sürecinin ardından ulaşılan bu tahmin, ABD'de yaşanan soruna dikkat çekmeyi başardı.

Güçlü denetim mekanizmaları bağlayıcı uluslararası anlaşmaları aracılığı ile de uygulanabilir. İşkenceye Karşı Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) Taraf Devletlerin, işkence vakalarını önlemek amacıyla cezaevlerine düzenli ziyaretler yapacak bağımsız ulusal kurumlar oluşturmalarını gerektirmektedir. Şimdiye kadar 71 ülke OPCAT'ı onayladı. OPCAT'ın dünya çapında onaylanması cezaevlerinde şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artırarak tecavüz vakalarını azaltabilir.

Uygulamaların ve politikaların iyileştirilmesinin yanı sıra, cezaevinde tecavüz vakalarının son bulması için toplumsal yaklaşımlarda bir değişimin yaşanması gerekmektedir. Tecavüze uğramış bir kişinin maruz kaldığı damgalanma ya da mahkumların tecavüz edilmeyi hakkettiği yönündeki anlayış sıklıkla mağdurların yaşadıkları istismara karşı yardım istemelerine engel olmaktadır. Sorunun anlaşılabilmesi için mağdurların yaşadıklarını özgürce ifade edebilmesi gerekmektedir. Mahkumlar dahil tüm insanların güvenliği ve onuruna değer veren toplumsal bir yaklaşım mağdurların yaşadıkları istismar konusunda konuşabilmelerini kolaylaştırır ve cezaevinde tecavüzün son bulmasını sağlayabilir.

ABD'de Just Detention International ve diğer insan hakları savunucularının azimli çabaları sayesinde, cezaevinde tecavüz konusundaki genel algı değişmeye başladı ve bilgisiz basmakalıp yaklaşımların yerini bu tür istismar olaylarını insan hakları ihlali olarak gören yaklaşımlar aldı.

Just Detention International hakkında

Just Detention International (JDI) cezaevinde tecavüz ve diğer cinsel istismar vakalarına son vermeyi amaçlayan bir sağlık ve insan hakları kuruluşudur. JDI'nin çalışmalarının üç temel amacı bulunmaktadır: hükümet yetkililerini cezaevinde tecavüz vakalarından sorumlu tutmak; mahkumların sağlık ve güvenliğine değer veren toplumsal bir anlayış oluşturmak; cezaevinde tecavüz mağdurlarının ihtiyaç duydukları yardıma erişimlerini sağlamak.

Just Detention International, 1980 yılında, cezaevinde tecavüze maruz kalmış Amerikalı Russell Dan Smith tarafından kuruldu. Stephen Donaldson ve Tom Cahill gibi örgütün ilk kurucularının çoğu, Smith gibi cezaevinde tecavüze maruz kalmış kişilerden oluşuyor. Donaldson savaş karşıtı bir eylemde tutuklandıktan sonra diğer mahkumlar tarafından defalarca tecavüze uğradı. Etkili bir yazar olan Donaldson cezaevinde tecavüz sorununa ülke çapında dikkat çekmeyi başardı ve 1994 yılında Yüce Mahkeme'de görülen Farmer ve Brennan davasına Just Detention International adına bilirkişi raporu sunulmasını sağladı. Cezaevinde uğradığı tecavüz sonucu HIV virüsü bulaşan Donaldson 1996 yılında AIDS sonucu hayatını kaybetti.

Deneyimli bir insan hakları savunucusu ve savaş karşıtı bir eylemci olan Tom Cahill, diğer mahkumlar tarafından toplu tecavüze maruz kaldı. Cahill 1998 yılında Just Detention International'ın başkanı oldu ve cezaevinde tecavüzü sona erdirmek için harcadığı çabaların sonucunda, 2003 yılında ABD'de cezaevinde tecavüz ile ilgili çıkarılan ilk kanun olma niteliğini taşıyan Cezaevinde Tecavüzü Önleme Kanunu çıkarıldı.

Just Detention International dünyada bu tür suçlara son vermeye kendini adayan tek örgüttür. Örgütün kurucuları henüz kimse bu konuda konuşmaya cesaret edemezken ABD cezaevlerindeki tecavüz vakaları ile ilgili kampanya başlattı. Onların bağlılıkları, hem ABD’de hem de dünya genelinde cezaevlerinde tecavüz konusunda daha fazla farkındalığın oluşmasını sağladı ve birçok kişiyi buna karşı mücadele etmeye teşvik etti. Bugün cezaevlerinde tecavüz mağdurları Just Detention International’ın çalışmalarında kilit bir rol oynamaktadır.

Just Detention International’ın çalışmalarının temel ilkesi şudur: hükümet bir kişiyi özgürlüğünden mahrum bıraktığında o kişinin güvenliğinden mutlak olarak sorumludur. Cezaevinde tecavüz önlenemez. Bu tür vakaları sona erdirmeyi amaçlayan cezaevi yöneticileri, iyi politikalar ve güvenilir uygulamalar ile mahkumların güvenliği sağlanabilir. Just Detention International yasalar ve politikalar geliştirmektedir; cezaevi çalışanlarına ve mahkumlara eğitim sunmak amacıyla cezaevleri ile birlikte çalışmaktadır ve her sene binlerce cezaevinde tecavüz mağduruna destek vermektedir.

Just Detention International, cezaevinde tecavüze kati olarak son vermek amacıyla çalışan yerel ve ulusal bir hareket inşa edebilmek için, dünya genelinde insan hakları savunucuları, cezaevi çalışanları, karar vericiler, sağlık ve terapi hizmeti görevlileri, cezaevinde tecavüz mağdurları ile ilişkiler kurmaya çalışmaktadır.

Bir kişi ne suç işlemiş olursa olsun, tecavüz cezanın bir parçası sayılmaz.

***

Just Detention International’ın merkezi ABD’dedir ve Los Angeles ve Washington’da şubeleri bulunmaktadır. JDI, 2013 yılında 2005 yılında Güney Afrika’da başlattığı çalışmaların devam edebilmesi için Johannesburg şehrinde bağımsız bir kuruluş olarak Just Detention International – Güney Afrika’yı kurdu. Her iki kuruluş da ortak bir misyona sahip: cezaevinde tecavüz ve diğer cinsel istismar biçimlerine son vermek. JDI ayrıca Botswana, Guyana, Jamaika, Meksika, Filipinler, ve Birleşik Krallık’ta da savunuculuk faaliyetleri sürdürmektedir. Çalışmalarda ağırlıklı olarak İngilizce kullanılmaktadır. Bu özet birçok dile çevrilmiş olmakla birlikte, mevcut durumda Just Detention International sadece İngilizce ve İspanyolca yazışmalara cevap verebilmektedir. Tecavüz sonrası danışma, hukuki destek ve diğer hizmetler için yönlendirme sadece ABD ve Güney Afrika’daki cezaevinde tecavüz mağdurları için sağlanabilmektedir. Just Detention International’ın çalışmaları konusunda daha fazla bilgi almak için lütfen şu linke tıklayınız: www.justdetention.org.

Dipnotlar

ⁱ Cezaevi sistemleri ülkeden ülkeye ya da bölgeden bölgeye büyük değişiklik gösterdiği gibi, mahkumları hapsedmek için kullanılan alanlar da değişmektedir. Bu raporda ‘cezaevi’ ifadesi, yetişkin cezaevleri, çocuk gözaltı merkezleri, yerel gözaltı merkezleri ve geçici gözaltı mekanları da dahil olmak üzere tüm gözaltı merkezlerini kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

ⁱⁱ Cezaevinde Tecavüzü Önlemek, Tespit Etmek ve Çözüm Geliştirmek amacıyla Ulusal Standartlar (National Standards to Prevent, Detect, and Respond to Prison Rape), Adalet Bakanlığı, 17 Mayıs 2012, şu linkten erişilebilir: http://www.ojp.usdoj.gov/programs/pdfs/prea_final_rule.pdf

JUST DETENTION INTERNATIONAL

3325 Wilshire Blvd., Suite 340
Los Angeles, CA 90010
Tel: (213) 384-1400
Fax: (213) 384-1411

East Coast Office
1900 L Street NW, Suite 601
Washington, DC 20036
Tel: (202) 506-3333
Fax: (202) 506-7971

South Africa Office
2nd Floor, Norwood Place
66 Grant Avenue, Norwood
Johannesburg 2192
South Africa
Tel: 27 0 11 483 0989

info@justdetention.org
www.justdetention.org